

Naplórészlet

Április derekán, egy esős szombat délelőttön a főszerkesztői irodámban ültem a két főszerkesztő-helyettessel, és mint a legtöbb szombat délelőttön, ezúttal is megbeszéltük a következő heti teendőket, aztán meg beszélgettünk mindenféléről, főleg a kényszerű kitelepítésekről és kitelepedésekről. Kosovó kapcsán merült fel a téma, Kosovóról még mindig költöznek el a szerbek és a crnagoraiak, és leginkább albánok foglalják el a helyüket; sokat írnak erről az újságok, és mi is gyakran foglalkozunk a jelenséggel a rádió műsoraiban. Az egyik főszerkesztő-helyettes akkor belekezdett egy régi történetbe, amely egy rokonáról szólt, aki az első világháború vége felé a Kárpátokban védte a Monarchia határait, hasig érő hóban védte a határokat, természetesen megfagyott a lába, le kellett vágni mind a két lábfejét, a háború után két mankóval és csonka lábakkal vándorogott haza bánáti szülővárosába, a békeidőben a régi határok között tisztviselőként dolgozott, úgy gondolta, ezt a munkát az új határok között is el tudná még végezni egy ideig, amíg be nem rakják a családi sírboltba, de akkortájt magyarok nemigen kaptak tisztviselői állást, a hatóságok családostul együtt átvágták az új országhatáron túlra, Szegeden beköltözött egy veszteglő vasúti kocsiba, ott tengődött a többi vagonlakóval együtt, felesége hamarosan ráunt erre az életre, kézen fogta kislányukat, és örökre eltűnt az életéből, valahol Amerikában kötött ki. A csonka lábú ember ott maradt egyedül az üres vasúti kocsiiban, aztán mankóira támaszkodott, és ki tudja hogyan, visszament szülővárosába, és mielőtt ismét kizsuppolták volna az országból, meghalt, eltemethették hát a családi sírboltba.

Kissé csodálkozva hallgattam a történetet, a főszerkesztő-helyettes általában nem szokott ilyen sokat beszélni, régi szomorú történeteket meg sohasem mesélt. Csöndesen végezte a maga munkáját, három évvel ezelőtt eredetileg ő volt az első számú főszerkesztőjelölt, aztán mégis engem neveztek ki erre a posztra, ő meg békésen beállt mellém helyettesnek, lelkiismeretesen dolgozott, szereti az újságírói munkát, azt hiszem, jó főszerkesztő lett volna belőle, és lehet, hogy akkor több régi szomorú történetet is elmondott volna.

A másik főszerkesztő-helyettes, aki korban legidősebb közöttünk, tehát a legbölcsebb is, megérezte, hogy valamivel fel kellene oldani a szomorúságot, ezért részletesen beszámolt reggeli piaci körútjáról, elmondta, hogy egyebek között vásárolt háromnegyed kiló gircét, vagyis apró tengeri halat, amit a tenger-melléken általában papalinónak hívnak, ami nyilván olaszul van mondva, magyarul viszont adriai nyurga durbincs a neve, ennek egy kéznél lévő szótárban utánanéztett a főszerkesztő-helyettes, aki egyébként rendszeresen vásárolja ezeket az apró halakat, mindjárt elmagyarázta azt is, hogyan kell ebédet csinálni belőlük, alaposan meg kell mosni őket, aztán bőséges forró olajban kisütni, és nagyon lényeges, hogy csak sütés után szórjunk sót rájuk, mert ha sütés előtt sózunk, akkor rágós lesz az adriai nyurga durbincs, de lehet, hogy éppen fordítva kell csinálni, nem emlékszem már pontosan, mert mire idáig értünk a használati utasítással, én gondolatban elkalandoztam egy kissé, mint olyankor is, amikor nagy ritkán adriai nyurga durbincset eszem, ami egyébként rendkívül ízletes hal, és amellet nem kell a szálkáival bibelődni, mindenestől meg lehet enni az egész halat, én mégis ritkán eszem, mert ilyenkor folyton felmerül előt-

tem egy régi ostoba talány, tudniillik az, hogy hogyan is halásszák az apró tengeri halakat.

A szabadkai ipariskolában ugyanis annak idején gazdasági földrajzot is tanultunk, és egy Lovászi nevű nagydarab és jó kedélyű tanár a tengeri halászatról is tartott előadást, külön az apró halak, köztük az adriai nyurga durbincsök halászásáról. Elmagyarázta, hogy az a rengeteg apró hal mindig az ár ellen úszik a tengerben, a halászok ezt nagyon jól tudják, a megfelelő helyen kifeszítik hálójukat, és a halak tömegesen beleúsznak. Nem tudom már, miért, de igen sok tanulónak nehezen ment a gazdasági földrajz, így azután a kollégiumban kiegészítő órákat tartott egy másik tanár, aki szintén beszélt az apró tengeri halak halászásáról, de szerinte ezek a halak mindig az áramlatokkal úsznak, a halászok természetesen jól tudják ezt, megfelelő helyen kifeszítik a hálójukat és kényelmesen összefogdossák az adriai nyurga durbincsokat és az egyéb apró halakat. Ekkor magam is zavarba jöttem, és később egyre nehezebben tanultam a gazdasági földrajzot, bár jól tudtam, hogy könnyen megoldhatnám a talányt, csupán egy jó szakkönyvet kellene átlapoznom, de nem tettem ezt, talán azért, mert alapjában véve mindig jobban érdekelt, hogy hogyan fogják ki egyenként a közepes és a nagy halakat, mint az apró halakat. Mindenesetre még ma sem tudom, hogy az adriai nyurga durbincsök az árral vagy az ár ellen úsznak-e, csak abban vagyok bizonyos, hogy mindkét esetben fennakadnak a hálóban, és kíméletlenül kiemelik őket a vízből.

Mindezt nem akartam elmesélni a két főszerkesztő-helyettesnek, mert enélkül is sikerült kellőképpen elhúznunk az időt, hiszen a halakról azért beszéltünk olyan sokáig, hogy eltereljük egymás figyelmét a lényegről, vagyis arról, hogy nekem ismét differenciálnom kell, ami ez esetben azt jelentette, hogy meg kell jelennem az óvárosi pártbizottság által alapított öttagú munkacsoport előtt és újfent elmagyarázni, hogy miként viselkedtem én, és miként viselkedett utasításaim nyomán az Újvidéki Rádió magyar nyelvű szerkesztősége a szerbiai és a vajdasági politikai összecsapások idején. Magyarázkodtam én ezekről a dolgokról már éppen eleget a rádiós pártszervezetek, munkacsoportok és elvtársi bizottságok előtt, elvtársi bírálat formájában pártbüntetést is kaptam, ilyen büntetést kapott a tájékoztató politikai műsorok többi főszerkesztője, ezenkívül a rádió igazgatója és annak helyettese is, ez viszont nem tetszett mindenkinek, nem tetszett az óvárosi pártbizottságnak sem, túl egyenletesnek, túl enyhének, sőt alapszabály-ellenesnek tartották a büntetéseket és mivel a rádiós pártalapszervezetek területileg az óvárosi pártbizottsághoz tartoznak, ők maguk alapítottak munkacsoportot az Újvidéki Rádió vezetői felelősségének felülvizsgálására. Engem hívtak elsőnek kihallgatásra. Saját kérésemre történt, először hétfőre tűzték ki a beszélgetés időpontját, de akkor nekem már Magyarországon kellett lennem, meghívtak a magyar nyelv hetére, ennek keretében néhány író-olvasó találkozóra más határon túli magyar írókkal együtt. Ezért hát előre hozták a pártbizottságban a jelenésemet, és elérkezett annak is az ideje.

Mondtam már, hogy esős, áprilisi szombati nap volt, esernyőt bontottam, és elindultam a pártbizottságra, és egész úton azért szurkoltam, hogy a beszélgetés után nehogy ottfeljejtsem az esernyőmet, mert kellemetlen lenne, ha megáznék visszafelé jövet. Az öttagú munkacsoportból hárman vártak rám, udvariasan és mosolyogva fogadtak, elég sok teleírt papiros volt előttük, az elnök egy erősen kopaszodó fiatalember volt, ő látszott a legszigorúbbnak, a munkacsoport második tagjáról tudtam, hogy építőmunkás, érti a szakmáját, éppen akkoriban épített fel egy házrészt szerkesztőségünk egyik újságírójának, a harmadik tag nő volt, és hirtelenjében nem tudtam megállapítani, hogy jóindulatúan vagy gya-

nakodva néz-e rám. Hosszú asztalnál ültek, leültem én is az asztal végére, az esernyőt gondosan magam mellé helyeztem, és kezdődhetett a beszélgetés. Ők kérdeztek, én válaszoltam, és úgy öt perc múlva rettenetesen ráuntam saját magamra, ismerősek voltak a kérdések és a válaszok, untam a mellőngetésemet, hogy mindenért egyes-egyedül én vállalom a felelősséget, ha van miért vállalni a műsorok miatt, az ilyesmit csak egyszer lehet szépen elmondani, és én ekkor már sokadszor mondtam, ezért nem is mondtam végig, ehelyett kissé zavarosan olyasmit magyaráztam, hogy én elsősorban író vagyok és csak azután főszerkesztő, ebből kifolyólag nem ijedezem túlságosan a politikusoktól, ezért az egykori téves utasításokat sem hajtottam végre következetesen, vagyis műsorainkban nem támadtuk habzó szájjal a szerbiai politikát, a magam feje szerint próbáltam irányítani a szerkesztőséget, és ez most véletlenül talán jó is volt, a szerkesztőségben nem követtünk el nagyobb politikai hibákat. Az volt az érzésem, hogy akkorra már a munkacsoport tagjai is rámuntak, feltettek még néhány kérdést a műsorba beolvasott írásokkal kapcsolatban, de ezek közül a legproblematisabbról kiderült, hogy szerkesztőségen kívüli ember írta és nem is hangzott el a műsorainkban. Szívélyesen elbúcsúztunk egymástól, bár éreztem, hogy nem nyertem meg túlzottan a tetszésüket, és vannak még fenntartásaik mindazzal kapcsolatban, amit mondtam. Visszamentem a Rádióba, két helyettesem türelmesen várt rám, elmeséltem nekik, hogy mi történt, büszkén felmutattam az esernyőmet, hogy íme, nem felejtettem ott a pártbizottságon, és javasoltam, hogy menjünk haza ebédelni, az adriai nyurga durbincsockat egyébként is még alaposan meg kell mosni, aztán megsózni és kisütni, vagy sütés után megsózni, ebben ugyebár már akkor sem voltam biztos.

Másnap elutaztam Budapestre, a következő nap pedig elvittek Egerbe, ahol a magyar nyelv hete megnyitóján ismételten megbizonyosodtam, hogy a jelenlegi legnépszerűbb magyar politikus méltón népszerű, két akadémikus közé ékelve az eseménynek megfelelő szép, kerek beszédet mondott, én viszont aznap este kissé kitekert nyakkal olvastam fel alkalmi írásomat a színpadon, mert a mikrofon árnyékot vetett a papírra. Következtek az író-olvasó találkozók Szolnokon, Debrecenben, Miskolcón. Beszélgetések voltak ezek, és én nem voltam megelégedve magammal, az óvárosi pártbizottságon lefolytatott beszélgetés, úgy látszik, mélyebb nyomot hagyott bennem, mint gondoltam, itt is folyton az volt az érzésem, hogy unalmassá válok mondataim ismétlésével, ezért mindenütt megpróbáltam másként fogalmazni, tehát körülményesen beszéltem és túl sokat köntörfalaztam, no nem akkor, amikor az irodalomról volt szó, hanem olyankor, amikor a nemzetiségi kérdések merültek fel. Debrecenben még zavarba is hoztak, valaki rám kérdezett, hogy Vajdaságban hány tanuló kell ahhoz, hogy az iskolákban magyar tagozatot nyissanak. Mondtam, hogy tizenöt tanuló kell hozzá, mire rámidézték a Magyar Nemzet aznapi cikkét, hogy a legújabb belgrádi hírek szerint a nemzetiségi tagozatok megnyitásához immár harminc tanuló szükségeltetik. Én nem olvastam az aznapi újságokat, szólni se tudtam nagyon a dologról. Szerencsére a többiek jobb formában voltak, Czine Mihály mindenütt hatásos bevezetőket mondott és bemutatott bennünket, a csehszlovákiai Dobos László, a kárpátaljai Balla László és Balla Károly folyékonyan és érdekfeszítően beszélt minden alkalommal az általuk képviselt magyar irodalomról és magyarságról, az erdélyi magyar irodalomról és magyarságról nem beszélt senki, mert Erdélyből nem jöhetett át író a magyar nyelv hetére.

Egy hét múlva keveredtem haza Újvidékre. Este bekapcsoltam a televíziót, és láttam, hogy az egyik íróbarátomat nyomorgatták, de nem mint írot faggatták, hanem mint a tartományi művelődési miniszter helyettesét, mégpedig

ugyanarról a témáról, mint engem Debrecenben, vagyis az iskolaügyről, pontosabban a magyar tagozatok megnyitásának lehetőségeiről, és ő majdnem ugyanúgy köntörfalazott, mint én az író-olvasó találkozón. Csakhogy őt nem érte váratlanul a sok kérdés, amit a riporter és a tévénezők tettek fel, meg aztán mégis ő volt a miniszterhelyettes, ezért kissé rossz néven vettem tőle az óvatos válaszokat. Persze tudtam, hogy nincs teljesen igazam, ő is differenciálódott abban az időben, akárcsak én, főnöke, a miniszter már benyújtotta lemondását, barátom sem ülhetett nyugodtan a székében, nem emberkedhetett tehát túlságosan a televízió műsorában, és még így is egészen értelmes válaszokat adott a magyar tagozatok megnyitásához szükséges létszámról, elmondta, hogy a harmincas létszám javaslat csupán, minden bizonnyal a tizenöt tanuló marad meg kötelező érvényűnek, sőt a helyi viszonyoktól függően ennél kevesebb diákkal is indíthatnak nemzetiségi tagozatokat az iskolák. Innen azonban már elkezdődött a maszatolás, íróbarátom jobbára a helyi illetékesek hatáskörébe utalta a döntés jogát, igaz, hogy kissé körülményesen biztatta a szülőket, hogy kérjék gyermekeik anyanyelvi oktatását, a tartományi szintű támogatásról viszont jóformán semmit sem mondott. Hasonló szellemben válaszolgatott a gimnáziumok felélesztésére vonatkozó kérdésekre is, azt természetesen beismerte, hogy a gimnáziumok megszüntetésével és az agyonszakosítással alaposan visszafejlődött a középiskolai oktatás, a nemzetiségi tagozatok pedig rohamosan sorvadtak, de a visszahelyesbítés valahogy megint szinte kizárólag a helyi illetékesek hatáskörébe irányult, és a szülők biztatásában merült ki. Elhatároztam, hogy alkalomadtán szóvá teszem ezt, és szóvá is tehettem, mert barátom hetente egyszerűen bejárt hozzám a rádióba, nem miniszterhelyettesként, hanem íróként, aki felkérésemre rendszeresen ír műsorainkba, és legközelebb, amikor bejött az irodámba, gyorsan elmondtam neki kifogásaimat tévészereléssel kapcsolatban. Viharedzett politikusként mosolygott rám, és nyilván meg tudta volna magyarázni viselkedését, de akkor közénk rontott a rádió reggeli zenés híradójának soros műsorvezető-szerkesztője, mondván, hogy záros határidőn belül ő is beszélgetni szeretne a miniszterhelyettes elvtárssal az iskolaügyről. A miniszterhelyettes szabódott, jól ismerte a műsorvezetőt, aki fotóművész, dzsesszrajongó, és magyar népdalokat játszik furulyán a Tiszavirág együttesben, műsoraiban viszont hajlamos a meredek politizálásra, néhányszor már én is rászóltam, hogy fogja vissza magát, ilyenkor kissé bűnbánóan bólogatott, aztán általában megcsinálta azt, amit akart. Most azonban őt támogattam, úgyhogy íróbarátom kellenlenül beleegyezett, hogy vendége lesz az egyik reggeli műsorunknak. Dzsesszrajongó műsorvezetőnk nyomban megkezdte a hírverést, reggelenként felhívta a hallgatók figyelmét az iskolaügyben esedékes változásokra, elmondta, hogy hamarosan a műsor vendége lesz a miniszterhelyettes, akinek az érdekeltek kérdéseket tehetnek fel. Érkeztek is a kérdések, de az emberek gyanakodva fogadtak minden változást a közoktatásban, elég sok iskolareformot megértünk már, és ezek a reformok leginkább több rosszat, mint jót hoztak, így aztán eléggé ingerült kérdések is befutottak. A beszélgetés előestéjén rámtelefonált a reggeli műsorok felelős szerkesztője, aki nagyon odafigyel az embereire, közölte velem, hogy talán jobb lenne lemondani a beszélgetést, mert félt, hogy műsorvezetőnk még ráduplicál az ingerült kérdésekre, ezzel pedig csak rontanánk az ügyön. Azt válaszoltam, hogy nem mondjuk le a beszélgetést, a téma a mi részünkről is megér egy műsort, sőt többet is, bár bevallottam, hogy magam sem vagyok egészen nyugodt, és majd telefonálok az emberünknek. Felhívtam, és ezúttal meilőztem az ilyenkor szokásos bevezető szellemeskedéseket, ami jobbára abban nyilvánult meg, hogy véleményt mondtam a zeneművészetről, vagyis közöltem,

hogy nagyon helyeslem, ha valaki népdalokat furulyázik, ellenben a dzsesszt dögunalmasnak tartom, mire ő kijelentette, hogy azért beszélek így, mert nem értek a zenéhez, ilyenkor én beismertem, hogy tényleg nem értek a zenéhez, de akkor is ragaszkodom a véleményemhez, hogy a dzsessz dögunalmas, és örültem, ha ezzel kissé kihozhattam a sodrából. Szóval hanyagoltam a szellemeskedést, csupán figyelmeztettem, hogy ne villogjon fölöslegesen, szorítkozzon a lényegre, és tisztázzák higgadtan az anyanyelvű oktatás lehetőségeit. Megígérte, hogy így lesz, másnap reggel állta is a szavát, röviden, értelmesen foglalta össze a hallgatók kérdéseit, a miniszterhelyettes keményebben válaszolt, mint a televízióban, több szó esett a nemzetiségi jogokról, de aztán kifutottak az időből, úgyhogy a végén megint megrekedtek a szülők bátorításánál. Nagyjából így is elégedett voltam a műsorral.

Azokban a napokban levél érkezett az óvárosi pártbizottságból, megtudtam, hogy megróvást, figyelmeztetést kaptam, az autonomista időkben tanúsított főszerkesztői magatartásomért. Ugyanezt a pártbüntetést kapták a szlovák és a ruszin nyelvű műsorok főszerkesztői is. A szerbhórvát nyelvű műsorok főszerkesztőjét, akit már korábban felmentettek tiszttségéből, most kizárták a pártból, az igazgató, a helyettese és a román nyelvű műsorok főszerkesztője kizárás előtti figyelmeztetést kapott, ők hárman lemondtak, a ruszin főszerkesztőnek és nekem azt sugallták, hogy egyelőre maradjunk a helyünkön, a szlovák főszerkesztő pedig már hónapokkal előbb lemondott, úgy hallatszott, hogy elmegy a rádióból, az volt az érzésem, hogy nem sokat törődik a pártbüntetéssel. Jómagam tépelődtem egy kicsit, hogy benyújtsam-e lemondásomat, mert a háttérből ilyen követeléseket is véltem hallani, de nem a saját szerkesztőségemből, így hát maradtam és nem tépelődtem sokáig, mert közben megjött a hír, hogy Fehér Ferenc költőt agyvérzéssel kórházba szállították.

Ez volt a harmadik agyvérése, az első kettőt viszonylag könnyen átvészelte, most azonban eszméletlenül vitték a kórházba, és nagyon kérdéses volt, hogy életben marad-e. Én nem hittem, hogy túléli a harmadik agyvérést. Gutaütéses családból származom, láttam meghalni harmadik agyvérése után apai nagyapámat és nagyanyámat, nagyapámról nyilatkoztam is egyszer egy interjúban, elmondtam, hogy a második agyvérése után, amikor már húzta az egyik lábát, leginkább az udvar közepén üldögélt, néha cigarettát sodort magának, és elpanaszolta, hogy ő már csak félemler lett, nem tud dolgozni többé, így hát az élete nem ér semmit. El is vitte gyorsan a harmadik agyvérése. A szerkesztő kihúzta ezt a részt az interjúból, nagyapámról nem maradt benne egy szó sem, amit nagyon fájlaltam, mert ő volt az egyetlen ember a családban, aki szeretett dolgozni. Szorgalmas az én családom meg az egész rokonságom, mindenki igyekszik rendesen elvégezni a maga munkáját, de apai nagyapám volt az egyetlen, aki szeretett dolgozni, úgy értem, a munkát magáért a munkáért szerette. Így aztán szegény maradt örök életében. Nem tudom, hogy Fehér Ferenc szeretett-e dolgozni, de azt tudom, hogy rengeteget dolgozott. Írta verseit, fordította mások verseit, írta az újságcikkeit, ismertetőit, jegyzeteit. Sokat írt és ő sem gazdagodott meg. Nyugdíjaskorában is nagy táskával járkált, vitte a kéziratokat, a rádióba is rendszeresen bedolgozott, időnként rámnnyitotta az ajtót, ilyenkor megittunk egy pohár konyakot, és ő elpanaszolta, hogy nevetségesen kicsi a nyugdíja, aztán közösen elpanaszoltuk, hogy milyen kicsik a tiszteletdíjak, általában szomorkás vagy dühös beszélgetéseket folytattunk, és nemcsak a pénzről, úgy éreztük, jó okunk van erre, Fehér Ferenc néha már-már a fogait is csikorgatta, pedig békés természetű ember volt, én meg minden alkalommal külön is elszomorodtam amiatt, hogy egy jó költőnek rengeteg ismertetőt és

jegyzetet kell írni, ahhoz, hogy tisztességesen megéljen, jobban szerettem volna, ha csak verseket ír, és elhatároztam, hogy egyszer mesélek neki gyermekkorom első élő költőjéről, Csongorádi Lászlóról.

Csongorádi László szenttamási tisztviselő volt, tulajdonképpen Csonyéknek hívták, de Csongorádi néven nyomatott ki, nyilván a saját költségén, egy vékony versesfüzetet, és ezt kitette házának ablakába. Nem emlékszem már a füzet címére, de valaki mondta, hogy versek vannak benne, pontosabban nóta- és slágerszövegek. Kevés új magyar nyelvű könyv jelent meg akkoriban nálunk, és én tágra nyílt szemekkel és kissé meghatódva néztem a kis versesfüzetet, és minél tovább néztem, annál nagyobbak és díszesebbnek látszott, de közben belestem az ablak mögé is, mert Csonyék-Csongorádiék kisbabájára délelőttönként egy tizenhárom éves szép, hosszú hajú lány vigyázott, és én szerelmes voltam a lányba, ha jobban meggondolom, ő volt az első igazi nagy szerelmem, és igen-igen vágytam arra, hogy megsimogassam a haját. Sohasem simogattam meg a haját, igaz, egyszer eljött velem moziba, de akkor is csak a kezét mertem megfogni, a haját nem simogattam meg, amit máig is sajnálok, mert ha bátrabb vagyok, szinte teljesen boldog lehettem volna, még ha rövid időre is. Egyébként abban az esztendőben általában boldogtalan voltam, egy ósdi géplakatosműhelyben inaskodtam, olajos rongyokkal tisztítottam az esztergapadot és a fűrőgépeket, védőszemüveg nélkül segédkeztem a mindennapi hegesztéseknél, szombatig eléggé elkoszolódtam, meg a szemem is fájt, szombaton este a mesterem pénzt adott, hogy elmehessek a közfürdőbe, én befeküdtem a nagy meleg vizes kádba, és valamelyest tisztára áztattam a bőrömet, és a szemem is megpihent. Vasárnaponként régi jó könyveket olvastam. Esze Tamásról és egy svéd világutazóról, mert akkoriban éppen ezekhez a könyvekhez jutottam hozzá, és arról álmodoztam, hogy egyszer én is olyan híres költő leszek, mint Csonyék-Csongorádi László, talán még könyvem is megjelenik, és akkor kitehetem a házunk ablakába. Aztán megint jöttek a hétköznapok, kora reggel indultam a műhelybe, és hogy valami örömöm is legyen az életben, mindig útba ejtettem Csonyék-Csongorádiék házát, megálltam az ablak előtt, és addig bámultam a nótásfüzetet, amíg a szép hosszú hajú lány ki nem nyitotta az ablakot, akkor váltottunk egymással néhány kedves szót, miután egészen jókedvűen mentem a műhelyig, ott viszont ismét rosszkedvű lettem, mert sok piszkos és olajos rongy volt körülöttem, és nekem még mindig nem jutott védőszemüveg. Kemény tél jött abban az esztendőben, és a csikorgó hideg a kora reggeli jókedvemet is elrontotta. Haja-donfővel jártam a hideg reggeleken is, mert úgy éreztem, hogy hajadonfővel vagyok igazán férfias jelenség, és én férfiasnak akartam mutatkozni a hosszú hajú lány előtt, csakhogy ő akkor már nem nyitotta ki az ablakot, a befagyott ablaktáblák mögül integetett, de én még ekkor is sokáig néztem a nótásfüzetet, és egy reggel éreztem, hogy zsi-badni kezd a fülem. Gyorsan továbbmentem, éreztem, hogy baj van, egy másik utcában azonban egy szép nagyablakos házból gyönyörű zongoraszót hallottam. Megálltam a havas utcán, hallgattam a zongoraszót és kissé kábán a zongora mellé képzeltem a hosszú hajú lányt, az ablakban pedig szinte láttam Csonyék-Csongorádi verseit. Ácsorogtam ott egy ideig és akkor megfagyott mindkét fülem. Vacogva érkeztem be a műhelybe, a műhely falán egy félig megvakult tükör lógott, belenéztam és láttam, hogy mindkét fülem hófehér és zúzmarás, ha hozzájuk nyúltam, úgy zörögtek, mint az akácfák csontkemény ágai. Később olvadni kezdtek a füleim, megpirosodtak, majd vérvörössé váltak, nagyra és vastagra dagadtak, és ha lépegettem, úgy éreztem, hogy himbálódnak kétoldalt, és minden pillanatban letörhetnek a fejemről. Évtizedekkel később az egész esetet megírtam egy tárcafélemben, remél-

tem, hogy a vajtfülbűbb olvasók könnyen megértik a rejtett lényegét, miszerint én már suhanckoromban is imádtam a művészeteket, és fájdalmakat vállaltam értük, de senki sem vett észre semmit, én legalábbis nem kaptam semmiféle visszajelzést. Mindenesetre füleim megfagyása után már nem jártam hajadonfővel, méregzöld színű gyapjúsálat kötöttem a fejemre, és ezzel a koponyámhoz szorítottam himbálódzó füleimet. A zöld sállal a fehér világban nem voltam túl zottan férfias jelenség, a hosszú hajú lány mintha egyre bágyadtabban integetett volna a jégvirágos ablaktáblák mögül. Tavasszal elköltözött Szenttamásról, rokoni elvitték Magyarországra, évekkkel később ott ment férjhez és négy gyermeket szült. Nagyon egyedül maradtam akkor, de a vékony versesfüzetet továbbra is megnéztem minden reggel, sőt kockás füzetlapokra magam is írtam néhány kínosan rímelő búbanatos szerelmes verset, ezeket elküldtem Herceg Jánosnak, a Híd akkori főszerkesztőjének. Herceg János természetesen figyelemre sem méltatta gyermekem klapanciáimat, mire én sértődötten abbahagytam a versírást, felmondtam a műhelyben, és beiratkoztam a szabadkai Vasúti Ipariskolába, de még ott is tisztelettel és nem kis irigységgel gondoltam a Csongorádi nevű szenttamási költőre, akinek saját verseskötete díszelgett házának ablakában. Hát ezt szerettem volna elmesélni Fehér Ferencnek, de ahogyan múltak kórközi napjai, egyre kevésbé reménykedtem, hogy valaha is elmondhatom neki. Fehér Ferenc nehezen lélegzett a kórközi ágyon, ezért felvágták a torkát, csövet dugtak a tüdejébe, akkor valamivel könnyebben lélegzett, továbbra sem tért azonban magához, bár néha kinyitotta a szemét.

Közben Vajdaság-szerzte folytatódott a differenciálódás, így a mi rádiónkban is, a főnökök után most az újságírók kerültek sorra, és ez jobban idegesített, mint amikor az én viselt dolgaimat bolygatták az elvtársi bizottságok és munkacsoportok, mert hetvenkedéseimnek a felelősségről volt némi alapja, azokat az újságírókat, akik az autonomista korszak végén a tüntetésekről, a szerbiai, vajdasági alkotmánymódosítási vitáról tudósítottak, valóban én utasítottam, hogy hogyan írjanak, lehet, hogy utasításaim néha szűkszavúak és homályosak voltak, de a jó újságírók kevés szóból is értettek. Éppen ezért nem szerettem volna, ha valakinek a magyar nyelvű szerkesztőségből kellemetlenségei lennének az én esetleges balfogásaim miatt. Szerencsére senkit sem idéztek beszélgetésre, a szerbhorvát és a román nyelvű szerkesztőségből előkerültek vitatható írások, néhány szerző pártbüntetést kapott, aztán lezárult ez a forduló is.

Reggelenként már majdnem békés hangulatban lapozgattam az újságokat, elég sok tudósítás jelent meg az iskolai beiratkozásokról, a cikkek alapján az volt az érzésem, hogy a magyar tagozatok sok helyen igen nehezen töltődnek fel. Az egyik bánáti városban mindössze három tanuló jelentkezett a középiskolába magyar tagozatra, egy újvidéki elemi iskolában pedig csupán négy elsős akart magyar nyelven tanulni. Úgy látszik, nem bátorítottuk eléggé a szülőket, vagy talán nem is hallgattak bennünket, bár én még ez ideig büszke voltam műsoraink hallgatottságára. Arra gondoltam, hogy talán ismét meg kellene hívni a miniszterhelyettest, és ráuszítani dzsesszkedvelő szerkesztőnket, csak hogy addigra már a miniszterhelyettest is megdifferenciálták a pártban, szigorúbb büntetést kapott, mint én, kizárás előtti figyelmeztetést, nem valószínű tehát, hogy szívesen beült volna ismét a stúdióba.

Megjött a nyár, és Fehér Ferenc állapota nem javult. Ekkor felesége kérésére én is megpróbáltam segíteni, felhívtam a Magyar Írók Szövetségét csodagyógyszerügyben, és a Magyar Szerzői Jogvédő igazgatóját anyagi ügyekben. Mindkét helyen nagyon kedvesek és segítőkészek voltak, az anyagi ügyeket gyorsan elrendezték, csodagyógyszert azonban nem találtunk. Egy tikkasztó,

meleg napon dühösen, szomorúan jött be az irodámba Herceg János. Leült, elmondta, hogy a kórházban járt Fehér Ferencnél, és amikor megkérdeztem, hogy mit látott, elkomorult az arca, és csak a fejét rázta. Ilyen komor arccal rázhatta a fejét akkor is, amikor az én szerelmes verseimet olvasta valamikor régen, és amikor végérvényesen kiiktatott a költészetből. Fehér Ferenc meghalt néhány nap múlva, aztán unokája született, akit Flórián névre kereszteltek. Így hát a gyászulás előtt feleségének kifejeztem részvételemet férje halála miatt, a gyászulás után pedig gratuláltam az unokához. Rádióink műsoraiban megemlékeztünk Fehér Ferencről, a lapok is sokat írtak róla, engem is felkértek, hogy írjak a költőről, egy régebbi írásomat vettem elő, amit az előző esztendőben olvastam fel a rádióban, amikor hatvanéves volt Fehér Ferenc, akkor egy író-olvasó találkozóról beszéltem, arról, hogy hogyan rohantak a középiskolások étlen-szomjan az író-olvasó találkozóra, lemondtak az ebédjükéről, mert Fehér Ferencet akarták látni és hallani. Nem volt valami jó írás, de annyi talán kiderült belőle, hogy sokan szerették a költőt, a középiskolások is. Fogyatkoznak középiskolásaink, Fehér Ferenc is meghalt alig hatvanegy éves korában. Csúnya meleg nyarunk van az idén.

De mégiscsak nyár van, a főszerkesztő-helyettes, aki a csonka lábú ember szomorú történetét mesélte el nekem, a tengerre készült, egy tengerparti kis faluba. Ebből a faluból nemrégén hazamenekült egy szerbiai diákcsoport, mert összezördültek a helybeli horvát legénykéekkel, és nem érezték biztonságban magukat. A nemzetek közötti torzsalkodás már régen túlnőtt Koszovó határain, kiterjedt jóformán az egész országra. Dühödten veszekszenek a politikusok és a cikkírók. És nemcsak a politikusok és a cikkírók. Félig komolyan, félig tréfásan figyelmeztettük a főszerkesztő-helyettest, hogy vigyázzon magára, mert amióta tartományunk szorosabban kötődik Szerbiához, a horvátok a vajdaságiakat nem kedvelik túlságosan. Azt mondta, hogy vigyázni fog magára, de nem vigyázott eléggé. Idétlen huhogásaink mintha átokként ültek volna rajta, kocsijával még a boszniai hegyekben lecsúszott az útról, nekiütközött a korlátnak, és tönkrement az autóját, autóbusszal ment el a tengerparti kis faluba, ahol az őslakók nem bántották, egy rossz szót sem szóltak neki, ő ennek ellenére is egy napon megbotlott valamiben a háza előtt, hasra esett és eltörte a bal karját. Most begipszelt karral nézi a tengert, és készül hazafelé. Közeleg az őszi, ismét rendszeresíteniünk kell a szombat délelőtti hármassal, és felkötött karú kollégánk talán elmesél még néhány régi szomorú történetet. Az is lehet, hogy amíg tétlenül szemléli a tengert, megfigyeli a halászokat és azt is megfigyeli, hogy vajon az áramlatokkal szemben vagy éppenséggel az áramlatokkal együtt úsznak-e az adriai nyurga durbincsek.